

Gävle slott

Residenset vid ån

Gävle slott - Landshövdingens residens

Gävle med sitt vackra vasaslott är Sveriges nordligaste medeltida stad. Gävle slott byggdes av Johan III under åren 1583-93 men totalförstördes vid en brand 1726.

Arbetet med återuppbyggnaden började 1741 och leddes av dåtidens främste svenske arkitekt, Carl Hårleman. Helt färdigt stod slottet först på 1760-talet, med trädgården och de vackra smidesgrindarna som var en gåva från länets brukspatroner.

Gävle slott har fortfarande sin 1700-talskaraktär i behåll. Ändå har vissa förändringar skett under årens lopp. Redan på 1800-talet började läns administrationen att flytta in i mellanvåningen. Ett minne från den tiden är sessionssalen med sitt bevarade dekorationsmåleri från 1897. På 1920-talet inreddes vindsvåningen till bostad för landshövdingen.

Den 1 augusti 2015 tillträdde Per Bill som landshövding i Gävleborgs län.

Snabbfakta

Byggår: 1583-1597 samt ombyggnad 1754

Arkitekt: Willem Boy, Carl Hårleman

Lokalarea: 2 180 m²

Slott med anor från 1500-talet

Gävle stad grundades 1446 och blev snabbt en viktig handels- och sjöfartstad. Under medeltiden var Gävleån segelbar ända fram till en bit ovanför Trefaldighetskyrkan. På slottets nuvarande plats på södra sidan av ån låg då en kungsgård. Där bodde kungens fogde och lagrade den skatt som borgare och allmoge betalade in natura. År 1569 drabbades staden av en häftig brand där kungsgårdens byggnader blev skadade. Vid slutet av 1570-talet började Johan III planeringen av en ny kungsgård - ett slott i sten som skulle komma att bli Gävle slott.

Gävle slott, sett från sydost. En detaljbild från 1702 ur Erik Dahlbergs Suecia atiqua et hodierna. Till höger om slottet syns stadskyrkan och gymnasiet.

Byggnadsglad kung

Johan III, som kanske räknas till den byggnadsgladaste av våra kungar, lät 1583 börja bygga ett mäktigt ”kyrkslott”, som var en slottsbyggnad där kyrkorummet var det centrala, vilket kan ses som ett resultat av Johans djupa religiositet. Slottet hade ett helt annorlunda utseende än det nuvarande. I likhet med andra vasaslott hade det torn med spiror och utsirade gavlar. Arkitekt var Willem Boy och byggnadsarbetet avslutades 1597.

När Gävle vid 1600-talets mitt blev residensstad blev slottet huvudkvarter för landshövdingen.

Lilla matsalen och den nyrenoverade matsalen i representationsvåningen.

Gävles 1700-talsslott

Fem dagar efter påsk 1727 bröt elden ut i slottet och lämnade slottskyrkan i ruiner och slottets översta våning avbränd. Ritningarna till uppbyggnaden gjordes av Carl Hårleman. Hårleman hade samarbetat med Nicodemus Tessin d.y. vid kungliga slottsbygget i Stockholm och under resor till Frankrike hade han tagit intryck av den så kallade

nya franska smaken. Exempel på detta är Svartsjö slott utanför Stockholm, och även slottet i Gävle. Efter uppbyggnaden fick Gävle slott det utseende det har i dag.

Utformning

Det återuppbyggda slottet fick sålunda ett helt annat utseende än det gamla 1500-talsslottet. Hårleman ritade utifrån de bevarade grundmurarna en närmast kvadratisk plan och på den uppfördes den kubliknande byggnaden med en rustik bottenvåning. Vid huvudentrén på slottets norra sida

Den stora salongen i representationsvåningen inreddes under restaureringen av slottet vid mitten av 1700-talet.

finns en elegant stentrappa med trapp-
räckan smidda av konstsmeden Chris-
topher Dechant. Även de båda snett vin-
kelställda flyglarna är troligen ritade av
Hårleman 1738 och 1753.

Hantverket

Byggnadsarbetet leddes av slottsbygg-
mästaren Peter Gerdes och slottsmur-
mästaren Johan Christopher Kiörner.
Dåvarande landshövdingen Axel Johan
Gripenhielm flyttade in 1751 trots att
det invändiga arbetet fortfarande på-
gick. 1775 borde allt varit klart efter-
som det finns ett syneprotokoll från det
året. En mängd skickliga hantverkare
var inkopplade på byggnadsprojektet,
allt från snickar- och murarmästare till
olika smedsmästare och konstsmeder.
En av dem var klensmedsmästaren Sven
Bohman som 1761 smidde de praktfulla
östra grindarna i slottsmuren.

De östra grindarna i slottsmuren.

Detalj från grindarna. Texten lyder:

*Detta ierngaller i form af port för Kongl. Slottsberggården i Gefle hafva den
Läns Rådhus brukspatroner sänkt och förärt av idel
genirüsitet till slottets och denne stads pry-
nad, samt anmodat mig friherre Fredr. Sparre
dåvarande läns landsherre det samma uppsät-
ta och förfärdiga låta som skedde den 29 aug.
1761.*

Restaurering

Under åren 1988 till 1990 genomfördes en omfattande fasadrenovering av slottet som i och med den återfick sitt 1740-talsutseende. Putsen rengjordes från senare tiders material. Den lagades och målades därefter med kalkbruk och kalkfärg. Snickerier, smide och plåt rengjordes och målades med linoljefärg.

På senare år har Statens fastighetsverk genomfört en omfattande restaurering av interiörerna i slottets representationsvåning. Även inredningen har förskönats med nya möbler och andra inventarier. Möblemanget består av både äldre möbler och nygjorda kopior av tidstypiska möbler.

Gävle slott blev statligt byggnadsminne 1935.

Gula salongen i representationsvåningen.

Länsstyrelsen Gävleborg 2004 (Uppdaterad 2016)

Text: Ann-Christin Gagge och Statens fastighetsverk

Bilder: Jörgen Svendsen (s. 2), Tom Sandstedt (s. 6), Katarina Borg (s. 1, 4, 5, 7)

Reproduktion (s. 3) Repro- och fotoenheten/Kungliga biblioteket

Landshövdingar i Gävleborgs län sedan 1600-talet:

Den 1 august 2015 tillträdde Per Bill som landshövding i Gävleborgs län. Sedan mitten på 1650-talet har Gävle slott fungerat som residens för länets landshövdingar.

Christer Posse 1638-1641
Ivar Nilsson Natt o Dag 1641-1651
Erik Sparre 1651-1654
Johan Axenstierna 1655-1664
Carl Larsson Sparre 1665-1677
Jacob Fleming 1677-1679
Göran Sperling 1679-1683
Lennart Ribbing 1683-1687
Otto Welligk 1687-1693
Carl-Gustaf Frölich 1693-1698
Malcom Hamilton 1698-1699
Axel von Schar 1699-1702
Alexander Stromberg 1704-1716
Hugo Hamilton 1716-1719
Magnus Palmquist 1719-1727
Carl Gustaf Bielke 1727-1739
Erik Odelström 1739-1749
Axel von Gripenhielm 1750-1755
Carl-Gustaf Cronhiort 1755-1757
Fredrik Henrik Sparre 1757-1763
Carl Sparre 1763-1772
Nils Philip Gyldenstolpe 1773-1781

F A U Cronstedt 1781-1812
Salomon von Rajalin 1812-1813
Erik Samuel Sparre 1813-1843
Lars Magnus Lagerheim 1843-1853
Lars Adolf Prytz 1853-1861
Gustaf Ferdinand Asker 1861-1883
Carl Adolf Björkman 1883-1899
Theodor Odelberg 1899-1900
Hugo Hamilton 1900-1918
August Robert Hagen 1918-1922
Sven Lübeck 1922-1941
Rickard Sandler 1941-1950
Elon Andersson 1950-1954
John Lingman 1954-1962
Jarl Hjalmarson 1962-1971
Hans Hagnell 1971-1986
Lars Ivar Hising 1986-1992
Lars Eric Ericsson 1992-2002
Christer Eirefelt 2003-2007
Barbro Holmberg 2008-2015
Per Bill 2015-

.....

Det är ditt kulturarv. Genom staten är du, tillsammans med nio miljoner andra som lever i Sverige, delägare i flera slott, parker, teatrar, museer, skogar, renbetesland, gravfält, fästningar, residens och ambassader. Det är på ditt uppdrag, genom Sveriges regering, vi på Statens fastighetsverk hållbart förvaltar och utvecklar dagens och framtidens kulturmiljöer. Vi ser till att fastigheternas själ och karaktär bevaras så att värdet av det finns kvar också till kommande generationer.